

ЗМІСТ

ВСТУП	5
 РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАБУТТЯ	
ПОВНОПРАВНОГО ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ	
В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА В ОРГАНІЗАЦІЇ	
ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ	
	11
1.1. Історіографія та бібліографія досліджень конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору	11
1.2. Методологія дослідження конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору	41
1.3. Закріплення стратегічного (геополітичного) курсу держави в конституціях країн-учасниць ЄС	67
1.4. Формування курсу України на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі, етапи його реалізації	82
1.5. Формування курсу України на набуття повноправного членства України в Організації Північноатлантичного договору, етапи його реалізації	101
Висновки до розділу	110

РОЗДІЛ 2

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД

ТА СУЧАСНИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ	120
2.1. Фундаментальні конституційні цінності	120
2.2. Конституційна культура та конституційна правосвідомість	148
2.3. Європейська модель конституціоналізму: характерні риси та тенденції розвитку	156
Висновки до розділу 2	164

РОЗДІЛ 3

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАБУТТЯ ПОВНОПРАВНОГО

ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

ТА В ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ	166
---	------------

3.1. Поняття та структура конституційно-правового механізму забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору	166
3.2. Принципи та норми права в конституційно-правовому механізмі забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору	179
3.3. Забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору: повноваження і функції Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України	194
Висновки до розділу 3	226

ВИСНОВКИ	229
-----------------------	------------

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	236
---	------------

ВСТУП

Необхідність дослідження конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору зумовлена незавершеністю процесу реформування публічно-правових відносин, необхідністю вдосконалення механізму державної влади, теоретичною і практичною необхідністю визначення співвідношення концептів «європейська ідентичність», «європейська ідентичність Українського народу», «національна ідентичність Українського народу». Крім того, Україна, обравши пріоритетним зовнішньополітичним курсом вступ до Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору, здійснює зближення та поступову адаптацію національного законодавства до *acquis communautaire*, пошук політико-правового механізму взаємодії.

Актуальність дослідження викликана також назрілими суспільними потребами та теоретичною неопрацьованістю питань методологічних принципів та підходів до дослідження конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, фундаментальних конституційних цінностей, конституційної культури та конституційної правосвідомості тощо.

З огляду на викладене дослідження конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору є актуальним, теоретично, практично назрілим.

Метою цього дослідження є розробка концепції конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, та вироблення пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання участі органів державної влади України у реалізації зазначеного стратегічного курсу України.

Для досягнення зазначеної мети визначено такі дослідницькі задачі:

- вивчити еволюцію поглядів на конституційно-правове забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, виявити основні трансформаційні чинники, які активізували наукові дослідження з цього питання, встановити основні закономірності процесу розвитку вітчизняної теоретико-правової думки щодо нього;

- сформувати методологію дослідження конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору;

- виявити держави-учасниці ЄС, в Конституціях яких закріплено стратегічний курс на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, класифікувати такі конституції;

- виявити особливості формування курсу України на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, етапи його реалізації;

- визначити роль фундаментальних конституційних цінностей, конституційних традиції в процедурі «оціночного порівняння правових систем»;

- довести факт еволюції прав людини в праві ЄС від принципу до цінності, встановити значення в цьому процесі конституційних традицій, спільних для всіх держав-членів ЄС, та роль Європейського суду і правозастосовної практики Конституційного Суду ФРН («Solange Rechtsprechung»);

- уточнити поняття та складові конституційної культури, фактори, що впливають на її розвиток, її співвідношення з конституційною правосвідомістю;

- встановити співвідношення концептів «європейська ідентичність», «європейська ідентичність Українського народу», «національна ідентичність Українського народу»;

- уточнити характерні риси та тенденції розвитку Європейської моделі конституціоналізму;

– сформулювати визначення поняття та встановити структуру конституційно-правового механізму забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору;

– визначити роль принципів та норм права в конституційно-правовому механізмі забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору;

– визначити роль Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та Президента України в механізмі реалізації зовнішньої політики держави, конституційні основи відповідних функцій цих суб'єктів, принципів, на основі яких вони здійснюються, а також виконання їх конституційних повноважень;

– розробити пропозиції щодо вдосконалення організаційно-правових засад діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України щодо забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з конституційно-правовим забезпеченням набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

Предметом роботи є конституційно-правове забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

Методологічною основою дослідження стали загальні методи наукового пізнання (гносеологічний, структурно-функціональний тощо), а також такі, що застосовуються в юридичній науці: методи аналізу і синтезу, формально-логічний, порівняльно-правовий тощо. Зокрема, завдяки функціональному та історико-правовому методу виявлено основні періоди становлення та розвитку ідеї набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Метод діалектики застосовано для дослідження еволюції поглядів на конституційно-правове забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському

Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Для поглиблення загального понятійно-дефініційного апарату застосовано логіко-семантичний метод. За допомогою формально-логічного методу здійснено аналіз конституційно-правового механізму забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору з метою виявлення його недоліків і розроблення пропозицій щодо їх усунення. Положення вітчизняного та зарубіжного законодавства, а також права Європейського Союзу проаналізовано за допомогою порівняльно-правового методу.

У процесі дослідження використовувалися нормативно-правові акти України та зарубіжних країн, законодавство Європейського Союзу, рішення Конституційного Суду України та зарубіжних країн.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці видатних філософів та мислителів, а також фундаментальні роботи вітчизняних та закордонних вчених: М.О. Баймуратова, О.О. Бандури, Ю.Г. Барабаша, О.В. Батанова, Ю.Г. Барабаша, Д.М. Белова, Ю.М. Бисаги, О.М. Бориславської, О.П. Васильченко, Л.К. Воронової, Л.М. Дешко, І.В. Дробуш, Г.В. Задорожньої, В.О. Карташкіна, В.С. Коваль, В.П. Колісника, А.Р. Крусян, М.Н. Курко, О.В. Марцеляка, Н.В. Мішиної, Н.А. Мяловицької, М.П. Орзіха, О.В. Пушкіної, М.В. Савчина, О.В. Скрипнюка, Т.М. Слінько, І.Є. Словської, О.В. Совгирі, Н.В. Стецюк, В.Л. Федоренко, Т.В. Чехович, В.М. Шаповала, С.В. Шевчука, Ю.С. Шемпученка, В.В. Шишко та ін.

Нормативну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України та зарубіжних країн, міжнародні договори, правотворчі рішення міжнародних організацій та органів.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що в цій монографічній роботі вперше у вітчизняній конституційно-правовій та адміністративно-правовій науці на основі наукових здобутків, законодавства Європейського Союзу, законодавства України і зарубіжних країн та практики його застосування проведено системне, комплексне дослідження конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, що дало змогу обґрун-

тувати його цілісну наукову концепцію, а також нові теоретичні та прикладні положення, висновки.

Структура монографії побудована таким чином, щоб забезпечити послідовний та логічний виклад матеріалу.

У розділі 1 «Теоретичні та методологічні основи дослідження конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» розглянуто історіографію та бібліографію досліджень конституціоналізму, його системи та моделей, конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в міжнародних організаціях, розкрито методологію дослідження, виявлено держави-учасниці ЄС, в Конституціях яких закріплено стратегічний курс на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, класифіковано такі конституції, виявлено особливості формування курсу України на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, етапи його реалізації.

У розділі 2 «Конституційний лад та сучасний конституціоналізм» уточнено поняття фундаментальних конституційних цінностей, поняття та складові конституційної культури та конституційної правосвідомості, уточнено характерні риси та тенденції розвитку Європейської моделі конституціоналізму.

У розділі 3 «Конституційно-правовий механізм забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» сформульовано визначення поняття та встановлено структуру конституційно-правового механізму забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору; визначено роль принципів та норм права в цьому механізмі;

У результаті проведеного дослідження виявлено низку теоретичних та практичних проблем щодо предмета дослідження, підготовлено відповідні висновки та пропозиції, основні з яких викладено у висновках.

Монографію рекомендовано для бакалаврів, магістрантів, здобувачів ступеня вищої освіти «доктор філософії» та викладачів закладів вищої освіти. Вона також стане в нагоді й іншому колу читачів, які цікавляться питаннями набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАБУТТЯ ПОВНОПРАВНОГО ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА В ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ

1.1. Історіографія та бібліографія досліджень конституційно-правового забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору

Сформульовані в юридичній літературі теоретичні моделі конституційного механізму державної влади насамперед пов'язані з формуванням політичного та правового курсу розвитку української державності^{1,2,3,4}. «Однією із знакових подій у вітчизняній практиці конституцієтворення, що є свідченням перманентності та перспективності

¹ Гомонай В.В. Моделі конституціоналізму, національні особливості та розвиток конституційно-правових інститутів в умовах певного національного правового порядку. *Наук. вісник публічного та приватного права*. 2019. № 6. URL: <http://nvppp.in.ua>.

² Deshko L. The principle of «de minimis non curat praetor» in International Law. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 4. С. 5–15.

³ Дешко Л. Правове регулювання господарювання в сфері охорони здоров'я: проблеми вдосконалення спеціального законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 5. С. 57–61.

⁴ Deshko L. Structural elements of international legal mechanisms for ensuring the everyone's right to seek rights protection in international judicial institutions or in the relevant bodies of international organizations. *Legea Si Viata*. 2013. P. 64–67.